

סוגיה א: מסכת כתובות, דף ק"א, עמוד ב'; דף ק"ג, עמוד א'.
אם בחרת בסוגיה זו, עיין בסוגיה א שבנספח, וענה על חמש השאלות 1-5.

- (1) "ההוא גברא דאוגר ליה ריחיא לחבריה לטחינה..."
סיפור זה מתאר מקרה של הסכם שכירות.
א. מה מושכר בסיפור זה?
(3 נקודות)
- ב. מה היה על השוכר לשלם למשכיר על-פי הסכם זה?
(4 נקודות)
- (2) א. ריחיים.
ב. היה עליו לטחון בעבור המשכיר קמח.
"אמר ליה: עד האידנא הוה טחיננא גבך, השתא – הב לי אגרא."
א. מי מהצדדים רצה לשנות את תנאי ההסכם, ולמה?
ב. מה היה השינוי שרצה לעשות בהסכם?
(4 נקודות)
- (ת) א. המשכיר (הבעלים של הריחיים) כי רכש ריחיים וחמור ואין לו צורך בשירות.
ב. לקבל תשלום כספי עבור השכרת הריחיים.
- (3) עיין בקטע המשנה שבנספח.
רבינא סבור שיש להשוות את המקרה שבגמרא לאחד המקרים המתוארים במשנה.
א. תאר את המקרה במשנה, שאליו רבינא משווה את המקרה שבגמרא.
ב. מי במשנה מקביל למשכיר?
(3 נקודות)
- ג. מהו הדין שלומד רבינא מהשוואה זו?
(3 נקודות)
- (ת) א. שני הבעלים לא יכולים להחליט כי הם יזונו את הבת במשותף, אלא הבעל שאמה אצלו זן אותה והשני נותן לה את שווי המזונות בכסף.
ב. הבעלים או: האם.
ג. השוכר צריך לשלם דמי שכירות למשכיר.
- (4) רב עוירא מסתייג מההשוואה שעושה רבינא בין המקרה שלפנינו ובין המשנה.
מהו הנימוק של רב עוירא להסתייגותו?
(3 נקודות)
- (ת) במקרה שבמשנה שני הבעלים אינם יכולים לזון את הבת, שהרי יש לה "כרס אחת", כלומר,

הזנתה מוגבלת כמותית, ולכן האחד נותן לה מזון והשני כסף. במקרה שבגמרא המשכיר יכול להשתמש בריחים שלו, כדי לטחון לאחרים (למכור את מה שהוא טוחן ולקבל שכר), ומצד שני לקבל את טחינת השוכר, ולכן אין להשוות בין המשנה למקרה שלנו, והשוכר לא חייב לתת דמים.

- 5) רש"י "מידת סדום" – זה נהנה וזה לא חסר לא היו עושין טובה"
א. הסבר כיצד מתקשרת מידת סדום ל"זה נהנה וזה לא חסר"
(נקודות)

- ב. " ... האומר: שְׁלִי שְׁלִי וְשִׁלָּה שִׁלָּה, זוּ מִדָּה בִּינּוּנִית.
וַיֵּשׁ אוֹמְרִים, זוּ מִדַּת סְדוֹם... " (אבות פ"ה מ"י)
3) הסבר על-פי המשנה במסכת אבות, מדוע המקרה שלפנינו הוא "מידת סדום".
(נקודות)

- (ת) א. "מידת סדום" היא מצב שבו אדם נמנע מלעזור לחברו, אף אם עזרה זו אינה גורמת לו הפסד ממוין.
ב. במקרה שבו לשוכר יש מספיק עבודה גם בלי עבודתו למשכיר, השוכר אינו מפסיד במקרה זה דבר מהשינוי בצורת התשלום (=לא חסר). וזו סתם התעקשות כנגד המשכיר (=זה נהנה) שאין לה שום הצדקה.

מתוך שאלון בגרות 2005 :

סוגיה א: מסכת כתובות, דף ק"א, עמוד ב'; דף ק"ג, עמוד א'.
אם בחרת בסוגיה זו, עיין בסוגיה א שבנספח, וענה על חמש השאלות 1-5.

1. "ההוא גברא דאוגר ליה ריחיא לחבריה לטחינה. לסוף איעתר, זבין ריחיא וחמרא".
2) א. מה הושכר, ומה היה התשלום תמורת השכירות?
(נקודות)
2) ב. מי הוא זה שהתעשר - המשכיר או השוכר?
(נקודות)
2) ג. מה קנה המתעשר בכסף שהרוויח?
(נקודות)

- (ת) א. הושכרו ריחים [ריחים] - מתקן לטחינת גרגרי תבואה, מערכת של שתי אבנים שטוחות המסתובבות זו על גבי זו (ביד או במנגנון). התשלום – על השוכר היה לטחון בעבור המשכיר קמח.
ב. המשכיר התעשר (הבעלים של הריחים).
ג. המתעשר קנה ריחים וחמור.

- 2) "אמר ליה: עד האידנא הוה טחיננא גבך, השתא – הב לי אגרא.
אמר ליה: מיטחן טחיננא לך".

א. מי רצה לשנות את תנאי השכירות – המשכיר או השוכר?
(2 נקודות)

ב. מדוע הוא רצה לשנות את תנאי השכירות?
(2 נקודות)

ג. מה הייתה התגובה על בקשת השינוי שלו?
(2 נקודות)

(ת) א. המשכיר רצה לשנות את תנאי השכירות.

ב. המשכיר התעשר וקנה רחיים משוכללות ואינו נזקק עוד לטחינה של השוכר.

ג. השוכר סירב לשנות את התנאים.

(3) רבינא ערך השוואה בין המקרה שלפנינו ובין מקרה אחר המתואר במשנה.
ע"ן במשנה שבסוגיה א.

א. "לא יאמרו שניהם: הרי אנו זנין אותה כאחד..."
מי הם "שניהם"? מי היא "אותה"?

(3 נקודות)

ב. מה מחייבת המשנה כל אחד מ"שניהם"?

(3 נקודות)

ג. מהו הדמיון בין המקרה במשנה למקרה שבגמרא, לפי רבינא?

(4 נקודות)

(ת) א. "שניהם" אלה שני בעליה של האישה המוזכרים במשנה. "אותה" הבת של האישה.

ב. המשנה מחייבת את הבעל הקודם לתת לבת דמי מזונות והבעל הנוכחי צריך לתת מזונות.

ג. הדמיון - שינוי במציאות גורם שינוי בהסכם: במשנה נפסק שיש להחליף את המזונות בכסף,

אז גם במקרה זה, השוכר חייב לשלם כסף.

(4) רב עזירא טוען נגד רבינא שהמקרה במשנה אינו דומה למקרה שבגמרא.

לפי רב עזירא, מהו ההבדל בין המקרים?
(6 נקודות)

(ת) לפי רב עזירא במשנה היו חייבים לשנות את תנאי ההסכם, כי המצב שם הוא של חוסר ברירה, היות שהילדה לא מסוגלת לאכול כפול.

אבל במקרה שלפנינו, יכול המשכיר לטחון ברחיים ולקבל כסף, ומצד שני ינצל את זכותו לטחון אצל השוכר.

(5) א. באיזה מקרה אין מקבלים את ההצעה: "טחון וזבין, טחון ואותיב"?
(2 נקודות)

ב. "כופין אותו על מידת סדום" – את מי כופין: את המשכיר או את השוכר?
(2 נקודות)

ג. מהי 'מידת סדום' בהקשר של סוגיה זו?

(3 נקודות)

- (ת) א. במקרה שלשוכר יש מספיק עבודה גם בלי עבודתו למשכיר.
 ב. את השוכר
 ג. מידת סדום בהקשר של סוגיה זו: קטגוריות: היצמדות ל'אות היבשה' של החוזה. מתארת התנהגות של אדם שאינו מרוויח/מפסיד מאומה, ובכל זאת מתעקש שלא לתת לחברו ליהנות.

מתוך שאלון בגרות 2018

סוגיה א: משנה, מסכת כתובות, פרק י"ב, משניות א-ב, ותלמוד בבלי, מסכת כתובות, דף ק"ג,

ע"א

- אם בחרת בסוגייה זו, עיין בסוגייה א שבנספח, וענה על שש השאלות 1-6.
- 1) ההוא גברא דאוגר ליה ריחיא לחבריה לטחינה.
 א. בסוגיה שבגמרא מתואר הסכם שכירות. מה הושכר על פי הסכם זה?
 (2 נקודות)
 ב. על פי הסכם זה, כיצד השוכר צריך לשלם למשכיר?
 (3 נקודות)
- (ת) א. בסיפור הושכרו רחיים (מתקן לטחינת גרגרי תבואה, מערכת של שתי אבנים שטוחות המסתובבות זו על גבי זו ביד או במנגנון).
 ב. ההסכם היה שהשוכר אינו משלם בכסף אלא באמצעות הטחינה שהוא טוחן למשכיר.

- 2) לסוף איעתר [...] השתא - הב לי אגרא.
 א. מי משני הצדדים ביקש לשנות את ההסכם? הסבר מדוע ביקש זאת.
 (4 נקודות)
 ב. מה הוא ביקש לשנות בהסכם?
 (4 נקודות)
- (ת) א. המשכיר, בעל הרחיים, ביקש לשנות את ההסכם משום שהתעשר וקנה רחיים (משוכללים)
 לעצמו, לפיכך אין לו עוד צורך בטחינה של השוכר.
 ב. המשכיר דורש דמי שכירות (=ספ) במקום עבודת הטחינה.

- 3) סבר רבינא [...] דמי מזונות
 וגם עיין במשנה, מסכת כתובות, פרק י"ב, משניות א-ב (בנספח).
 רבינא סבר שאפשר ללמוד מן המשנה הזאת על העניין הנדון בסוגיה שבגמרא.
 א. למי במשנה אפשר להקביל את המשכיר?
 (3 נקודות)

- ב. מה הדין שלמד רבינא מן ההשוואה למשנה?
 ג. הסבר כיצד למד רבינא דין זה מן ההשוואה למשנה.

(3 נקודות)
 (4 נקודות)

ת) א. המשכיר בגמרא מקביל לבת.

שיטה מקובצת מסכת כתובות דף קג עמוד א

מטחן טחינא לך באגרא כדמעיקרא הכא נמי משכיר טוחן למזונותיו ברחיים שיש לו בביתו ושוכר נותן לו מעות בשכר הרחיים שהשכיר לו הואיל ואינו צריך טחינה כעין הבת שאינה צריכה למזונותיה דבעל ראשון.
 ב. אפשר לשנות את ההסכם בין המשכיר לשוכר כפי שהמשכיר מבקש. (במשנה התנאים פסקו שאפשר להחליף את המזונות בכסף, אז כך גם במקרה זה, השוכר חייב לשלם כסף).
 ג. רבינא למד שכשם שבמשנה ההסכם השתנה בעקבות שינוי הנסיבות – גבר אחד חייב במזונות

והשני בדמי מזונות ולא במזונות, כך גם אפשר לשנות את ההסכם בסוגייתנו – עם השתנות הנסיבות השוכר ישלם בכסף ולא בעבודת טחינה כפי שהוסכם בתחילה.

טיעונו של רבינא:

- אדם התחייב לזון את הבת
- כיוון שהבת לא צריכה מזון חייבה אותו המשנה לתת לה כסף
- ניתן ללמוד לכל מקרה שבו אין צורך בהתחייבות הספציפית שבהסכם, שצריך המתחייב לתת ממון.
- שוכר הריחיים התחייב לתת קמח, אך המשכיר כבר לא צריך
- מסעיפים א-ג נובע כי במקרה שבסעיף ד השוכר חייב לתת ממון

4) אמר ליה רב עזירא [...] ואותיב.

א. רב עזירא סבר שההשוואה שעשה רבינא בין הסוגיה שבגמרא ובין המשנה אינה נכונה. הסבר מדוע.

(4 נקודות)

- ב. היכן פעל רב עזירא? האם הוא תנא או אמורא? נמק.

(3 נקודות)

ת) א. לדעת רב עזירא במשנה אנו נמצאים במצב של חוסר ברירה, הילדה לא מסוגלת לאכול כפול, ולכן במקרה ההוא הכרחי היה לסטות מההסכם הפורמאלי. אבל במקרה הנדון אפשר לעשות את שני הדברים: המשכיר יכול להשתמש בריחים שלו, כדי לטחון לאחרים, ומצד שני ינצל את

את

זכותו לטחון אצל השוכר, וכיוון שאפשר שימשיך לטחון אצלו, אין השוכר חייב לשנות

מתנאי

ההסכם.

טיעונו של רב עזירא:

- במקרה שבסעיפים א-ב אין לה שום צורך בעוד אוכל כיוון שאדם לא נזקק למזונות כפולים, ולכן הכרח הוא לסטות מההתחייבות.
- לכן אין ללמוד מהמשנה למקרים שניתן להגיע לתועלת בהתחייבות עצמה.
- המשכיר יכול למכור את מה שהוא טוחן, ולקבל את טחינת השוכר.
- אין להשוות בין המשנה למקרה שלנו.
- השוכר לא חייב לתת דמים.

ב. רב עוירא הוא אמורא בבלי, על פי התואר "רב".

(5) ולא אמרן, אלא [...] כופין אותו על מדת סדום.

על פי מסקנת הגמרא, מהו התנאי המאפשר את השינוי בהסכם בין המשכיר לבין השוכר?

5)

נקודות)

(ת) אפשר לשנות את תנאי ההסכם ולחייב את השוכר לשלם למשכיר בכסף מזומן אם יש לשוכר מספיק עבודה גם בלי עבודתו למשכיר, מכיוון שהוא אינו מפסיד במקרה זה דבר מהשינוי בצורת התשלום וכי זו סתם התעקשות כנגד המשכיר שאין לה שום הצדקה.

(6) מיומנות והבנה

בבבין בין שתי קומות ביקשה השכנה מן הקומה התחתונה להרחיב את שטח דירתה. השכן מן הקומה העליונה התנגד, מכיוון שכדי להרחיב את שטח דירתה הוא נדרש לעקור מן הגינה שבחצר את הוורדים שתל.

השכנה פנתה לבית המשפט. במשפט טען השכן שהחצר היא בבעלותו והוא מסרב לעקור את הוורדים. נוסף לכך, טען שהרחבת שטח הדירה של השכנה גורמת להארכת הדרך אל ביתו. השכנה טענה כי התעקשותו וסירובו של השכן הם בבחינת "מידת סדום" וכי יש לכפות עליו את עקירת הוורדים.

בפסק דין "דרחי נגד כורש" (1982) פסק השופט א' שינבויס נגד התובעת וכתב כך: אמנם בדין התלמוד [יש מקרים שבהם] כופין על מידת סדום (כתובות ק"ג, ע"א ומקומות אחרים), כאשר זה נהנה וזה לא חסר. אך כאן הרי חסרים המשיבים [השכן] את הנאתם מן הגינה. (פסקי דין, כרך לו, חלק שלישי, תשמ"ב/תשמ"ג 1982)

א. על פי סוגיה א, הסבר את הטענה של התובעת (השכנה).

2)

נקודות)

ב. הסבר מדוע לדעת השופט במקרה זה אין לפסוק על פי הכלל "כופין על

3)

מידת סדום".

נקודות)

(ת) א. התובעת טענה שלדייר בקומה העליונה לא נגרם כל הפסד כלכלי, ולה תהיה תועלת מכך, ולכן

בית הדין צריך לכפות עליו לנהוג כלפיה בדרך מוסרית יותר מן הנדרש לפי החוק,

ולא להתעקש

ולסרב.

ב. לדעת השופט במקרה זה אין לפסוק על פי הכלל "כופין על מידת סדום", כי הדייר נמצא

חסר

אם בכך שתפסק הנאתו מן הגינה ואם בכך שיצטרך להאריך את הדרך אל ביתו.

12) "כופין אותו על מידת סדום"

א. מהי מידת סדום?

נקודות)

6)

(4 נקודות)

ב. מי הם הכופים על מידת סדום, ועל מי הם כופים אותה?

5)

ג. הבא דוגמא לכפייה על מידת סדום.

נקודות)

ת) א. אדם שאינו מוכן לעשות מעשה שאינו חייב בו, אף שאין לו שום נזק מהמעשה, ולחברו יש

תועלת ממנו. (רש"י: "מידת סדום - זה נהנה וזה לא חסר לא היו עושין טובה").

ב. לבית הדין (=לדיינים) יש סמכות למנוע מן האדם לעשות שימוש לרעה בזכות משפטית שבידו

כאשר "זה נהנה וזה לא חסר".

ג. ראובן השכיר ריחיים לטחינה לשמעון, ועשה עמו הסכם, שבמקום דמי שכירות "ישלם" לו

באמצעות עבודתו: שיטחן למשכיר (לראובן) את תבואתו. אם ראובן התעשר וקנה ריחיים

לעצמו ומבקש לשנות את תנאי ההסכם כך שיקבל כסף עבור השכירות ולא קמח, ניתן לכפות

על השוכר (המסרב) לשלם את דמי השכירות בכסף ולא ב"עבודה" שוות כסף, מכיוון שהוא

אינו מפסיד במקרה זה דבר מהשינוי בצורת התשלום (זו סתם התעקשות כנגד המשכיר שאין לה

שום הצדקה).